

Луција ЂУРАШКОВИЋ*

АНДРИЈА П. ЈОВИЋЕВИЋ: ИСТРАЖИВАЊА ЦЕКЛИНА

Значај Андрије Јовићевића за утемељење и развој етнологике, па и других сродних наука код нас, вишеструк је. Већ почетним, мултидисциплинарним приступом великом задатку и циљу истраживања необично богатог простора Црне Горе, наговијестио је укључење етнологије као науке на методолошки особен начин. Јовићевићево дјело нам је у том смислу важно из два аспекта:

Први – кроз несумљиво марљиво прикупљан богати материјал већ припремљен за даља истраживања (што је нарочито важно за модерне приступе истраживању етнографског материјала на простору Црне Горе);

Други – да се његово истраживање мора компаративно вредновати кроз питање актуелности Јовићевићевог дјела данас: да ли оно има искључиво културно-историјски значај у смислу личности која је несумљиво респектабилна, или се, на другој страни, његов рад може равноправно укључити у резултате методолошки аналогних истраживања на ширем јужнословенском простору. Односно, што је то живо и подстицајно за нас данас у Јовићевићевом дјелу са чиме се може успоставити плодотворан дијалог.

У богатом научноистраживачком дјелу Андрије Јовићевића, посебно се издваја заинтересованост и истраживачка љубопитљивост према крају одакле сам потиче, односно одакле воде поријекло његови преци, дакле, према Цеклину, а у ширем смислу према Ријечкој нахији. Основни извори за увид у његова истраживања овог краја су, прије свега, публикације: „Слике из прошлости Цеклина”, објављена у Загребу 1902, а коју је урадио заједно са Михаилом Стругаром и „Ријечка нахија у Црној Гори”, објављена у Српском етнографском зборнику, књига VII, у Београду, 1911. године. О непосредним разлозима који су Јовићевића по-

---

* Музеји, галерија и библиотека, Будва

кренули за истраживања Ријечке нахије, сам је оставио свједочанство на почетку другопоменуте књиге наводећи: *Овај рад сам зајочео 1906. године. Љети те године сам пројштовао сву Ријечку нахију; ујознао сам се са земљиштем, положијем и шивовима појединих села; дошао сам до свих остатака из старине и прошлости; пројштивао сам све старине људе по свим мјестима о свему што је важно било за овај јосао, нарочито за поријекло становништва; лично сам се хитио увјерити о разним етничким особинама народа овога краја, чиме сам доунио моју ранију слику, коју сам имао у том правцу.*¹ Већ овдје се може уочити да ће његова истраживања садржати мултидисциплинарни приступ, тако да се његов рад може дисциплинарно систематизовати на области које припадају не само етнологији него и: географији, историји, историји умјетности, геологији, примијењеној лингвистици, породичном и обичајном праву, антропологији, етнопсихологији и другим. Уз све ово, Јовићевића карактерише и изразито критички однос према ауторима који су се сродним областима бавили. То се нарочито показује у његовом полемичком осврту на одређене закључке Марина Болице и Павла Ровинског, посебно, јер закључке Ровинског преузима Цвијић, што већ томе даје далекосежан значај. У односу на сам садржај или класификацију појединих истраживања, Јовићевић се, између осталог, посебно бави појмовним одређењима нахије, племена, братстава и села, њиховим садржајем, границама и величином, историјском прошлосту, земљиштем и положијем, водама, климом и флором, насељима, односно селима. Када је ријеч о руралним насељима, његову пажњу нарочито заокупља њихов положај, типологија, економске прилике (укључујући посебну и општу својину), карактеристична архитектура кућа, поријекло имена, остаци из старина (селишта, градине, цркве, стари путеви и др.), посебно акцентујући етничке особине становништва и његово занимање.

У овом раду ћемо се држати поменуте начелне класификације са посебним освртом на истраживања Цеклина, и као једног од већих племена Ријечке Нахије и као централног села истог племена.

Како указује Јовићевић, Цеклин у географском смислу захвата средину и источни дио Ријечке нахије, пружајући се од Цеклинштака и Старишта до Црног Врха и Мекавца, према долини Ријеке Црнојевића, укључујући простране пољане, долове, котлине и увале. Дакле, он се од цеклинске висоравни спушта у ријечку долину ка Жабљаку и Врањини, односно Скадарском језеру. Ово запажање, у смислу проширених грани-

¹ Андрија Јовићевић, „Ријечка нахија у Црној Гори”, Подгорица 1999, стр. 9.

ца цеклинског племена, Јовићевић временски везује за период друге половине XVIII вијека када се оно нарочито просторно проширило, јер је до тог времена практично захватало простор на тераси у подножју Цеклинштака. Занимљиви су наводи да се: ... *Цеклин проширио када је од Бјелица отио земљиште на истоку к Љешанској нахији и посебно равницу к Жабљаку*.², или ... *кад се умножише, особито Цеклињани, и кад осјетише тјескобу и потребу за проширењем, поведоше борбу с Турцима и с Бјелицама, и потискоше прве к Жабљаку, а друге к Бјелицама, њиховом племену, и пособише саму долину Ријеке Црнојевића, Ријеку, Дујеву, обје Жује, Бобију и Метеризе и брзку висину од Тмора према Улићима и Ђиновићима*.³ Поред овог, Јовићевић такође запажа да је цеклинско племе било одвојено од осталих и природом земљишта и економно. Међутим, такође истиче да све што је било потребно једном племену имало је и ово племе, докле је било малобројно. Занимљив је и навод да су: ... *Једно вријеме Цеклину припадала и сџара села: Улићи и Боково, која се налазе на висини међу брдима њуи Косијера. Касније су Цеклињани проширили своје земљиште ка Ријеци Црнојевића и брдима к Љешанској нахији, али од њога нијесу дали дијела Улићима и Боковљанима што се њумачи тиме да им ови или нијесу њомајали, или их Цеклињани нијесу потребовали, за вријеме отимања и проширивања*.⁴ Како Јовићевић даље запажа, природа је земљишта гонила Цеклин к долини Ријеке Црнојевића, као што је Љуботињ језеру и Сељанима, такође прецизно наводећи да у Цеклину има 19 великих села: Ријека (варош), Ријечка околина, Дујева, Цеклин (Горњи и Доњи крај), Стругари, Улићи, Боково, Јанковићи, Метеризи, Чешљари, Ђалци, Загора, Рваши, Друшићи, Превлака, Бобија, Додоши, Жабљак и Врањина.

Према Јовићевићевом подробном опису, цеклинска котлина се налази испод, у дну *Цеклиншџака*, с једне, и Мекавца, Вјетуша и Црног врха, са друге стране. Она изгледа као каква узвишена тераса над долином Ријеке Црнојевића; по њој има таласастих брежуљака, кршевитих мјеста, шуме, обично по средини, а крајци су земљовитији. Цеклинштак као да се не спушта право ка ријечкој долини, његове се стране спуштају ниско у цеклинску висораван, а подаље се уздиже омање брдашце – *Сџарашџе*, од кога се надовезују Рашка страна, Ободске греде, Чиста страна, Гребен и Крамолин, чији се огранци благо спуштају к језеру. Стране брда с лијеве

² *Ибид*, стр. 15.

³ *Ибид*, стр. 19.

⁴ *Ибид*, стр. 11.

стране ријеке спуштају се стрмо у ријечку долину, а стране десних брда, осим Рашке стране и Ободских греда, благо и спуштајући се к ријечи, чини много заравњака, благих шумовитих и плодних страна, ређе долова и вртача, а по гдје-гдје се уздижу и омања брдашца, која су низ саму ријеку, као: Обод, Веља страна, Лисињ, Бобовичка страна, Рудина, Плијешац и Радомир. Овим описом Јовићевић дијели област на сјеверни и јужни дио указујући детаљно на његове карактеристике, укључујући описе и називе брда, валова, висоравни, поља, брежуљака, пећина и понора.

Истражујући воде на овом подручју, Јовићевић се нарочито бави описом и издвајањем карактеристика Ријеке Црнојевића, њеног извора, тока, корита, ушћа и потока који се у њу уливају. Како наводи то су, као главни: Грабовачки поток, Мрацељски поток, Липовачки поток и Ријечански поток, који се сви уливају у ријеку са њене десне стране. Занимљиво је да се Цеклин или, бар један његов дио, укључујући и истоимено село, овдје издваја као простор који живих вода ријетко има, или никако нема, те се служе пећинским водама, подземним изворима и убловима.

Уочавајући карактеристике климе и флоре цеклинске области, Јовићевић издваја просторе са селима на средњој висини и просторе са селима на нижој висини, односно у долини Ријеке Црнојевића, посебно се осврћући на карактеристике зима и љета у овим крајевима, а, такође, и погодностима које ова клима пружа када је ријеч о усјевима, јер се становништво ове области, поред риболова и сточарства, углавном бавило виноградарством и земљорадњом.

Бавећи се појмовном ознаком племена Јовићевић наводи да је оно мања цјелина од нахије; то је заједница више братстава, која, уједињена, чине пред осталим племенима засебну цјелину. У другом смислу, племе је заједница од више села, која, уједињена, чине заједницу, која је ограничена, јасно одређена, има своја засебна права (сердара, војводу, кнеза), своје удуте за испашу, своју планину, цркву и др., што припада, као заједничко цијелом племену. Јовићевић разликује мања или већа племена према географским приликама, умножавању и другим приликама. Племене је сачињавало и војничку цјелину, које је имало засебан барјак и војску, старјешине и главаре, које су бирали сами племеници. Оно се заједнички постављало у одбрани према другом племену. Овдје је занимљиво Јовићевићево подвлачење карактеристике да су се племена Ријечке нахије често свађала међу собом, те да је ... *йадало и мрѿвијех љава. Најчешће свађе су бивале између Цеклина и Љубоѿиња. Њихова је међусобна борба трајала 7 ѿодина, али у случају найада које друје нахије заборављали су домаћу свађу, ѿа би се удружили ѿроѿив нейријаѿеља. Чим би се за-*

вршила сѣвар са сѣољним неѣријатѣљем, оѣѣ су се ѣонављале ѣлеменске свађе.⁵ У вези са овим, Јовићевић истиче навод да ... за вријеме раѣа цеклинско-љубоѣињскоѣ, Каѣуњани ѣошљу Цеклињанима 12 меѣдана; и када је био дан сасѣанка и меѣдана, Љубоѣињани се сѣустѣ к Цеклину, да се Цеклињанима нађу у ѣомоћ, ако им до невоље буде. Но ова се сѣвар сврши мирно, и Каѣуњани се с Цеклињанима измирише.⁶

У вези са појмовним одређењем села, Јовићевић истиче да је село свако насељено мјесто гдје људи стално живе и одатле обрађују земљу, воде стоку на испашу и др. Заједничка им је вода, пут, комун, испаша, и др. Нарочито је црква стожер око кога се село веже. У вези са односима према цркви и сахрањивању, Јовићевић посебно издваја да: *Свако радо носи и сахрањује своје мрѣве ондје, ѣдје му и гједови ѣочивају и неће никако да их коѣа ѣред „ѣућом” црквом и у „ѣуће” ѣробље. Када су се Цеклињани сѣали селиѣи у Друшиће и Рваше, задуѣо су мрѣве носили и сахрањивали на Цеклину у ѣородичном ѣробљу. Дешавало се да гјелови истѣоѣ села ѣодигу ѣособне цркве шѣо је између остѣалоѣ случај и у Горњем и Доњем Крају у Цеклину.*⁷

Обрађујући прошлост и поријекло имена Цеклин, Јовићевић помиње и Марина Болицу који, такође, наводи да су се Добрско село и Цеклин првобитно називали Добро. Прво као Горње добро, а друго као Доње добро, према географском положају, што потврђује и народно предање. Овај назив среће се и у повељи Ивана Црнојевића из 1485. године. Доње добро је сасвим промијенило своје име у Цеклин. Према предању, име је добио по св. Текли, у народу св. Ђекли, којој је била посвећена црквица која се налазила близу Стругара, а коју су зидали Михаљевићи, најстарији становници племена и који су славили ову светитељку. Занимљиво је да се у истој повељи помиње и назив Цеклин, као и у повељи из 1489. Међутим, у књизи „Слике из прошлости Цеклина”, Јовићевић, такође, указује и на друго предање које наводи да је предак цеклински који се доселио на Горњи Цеклин био имена Лека, али је носио надимак Цеко. Пошто се овај Цеко доселио са мјеста испод планине Клима, то је ово ново своје мјесто прозвао по имену свом и планине Клима – Цеклим, а касније Цеклин. Ипак, Јовићевић првом предању даје предност као вјероватнијем, пошто у њему нема толико ситница којима би тешко било вјеровати. На ово друго предање надовезује се и прича о поријеклу Цеклиња-

⁵ *Ибид*, стр. 14.

⁶ *Ибид*,

⁷ Андрија Јовићевић и Михаил Стругар, *Слике из прошлости Цеклина (у Црној Гори)*, Загреб 1902, стр. 17.

на, односно о њиховом претку-родоначелнику, која каже да се цеклински предак са именом Лека доселио у подручје Цеклина из Климената, између Зете и Албаније, бјежећи пред турским насиљем. Пролазећи кроз Задоље у Пиперима, загледао се у Тијану, удовицу Радивоја Лијешевића са којим је имала сина Вукосава. Тијана је родом била од Цвијановића из Бјелопавлића, кћер Пунише Тујова из села Слатине. Оженивши је, Лека је и њу и пасторка довео на Цеклин, испод брда Цеклинштака, и ту саградио кућу, заузео пусто земљиште и стално почео да живи. Овдје му се родио и син Крстић. Како преноси Јовићевић, ... *досељење његово десило се је, ошйрилике, за вријеме владе Ивана Црнојевића од 1471. до 1490. године.*⁸ Пред смрт је сину и пасторку подијелио имање: *„Пасйорку Вукосаву Лијешевићу да доњу сйрану Горњеї Цеклина, а сину Крсйићу јорњу сйрану; ња онда дио Вукосавов йрозове Доњи крај, а дио Крсйићев Горњи крај, њо јестїе Горњак и Доњак... Нареди сину својему да слави Св. Николу којеї су и његови сйари славили, а њасйорку Вукосаву да слави Св. Ђорђа, крсно име његових сйарих Лијешевића... .. Па им онда у аманей осйави да се брайски држе, да један другоме иду на славу и на свадбу, на жалосїи и на радосїи, да се у свему йошйомажу и да се сложно од нейријайїеља бране. При смрїи својој блаослови их са ријечима: да љубав, слоїа, сродсїиво и брайска заједница веже и у најїїјешњим везама држи и најдаље њихово йошомсїиво.*⁹

Подробно истражујући поријекло становништва и сеоских братстава, Јовићевић, поред стално насељених братстава и старосједилаца, помиње и исељенике, као и досељенике. Као што је већ напоменуто, Цеклин типолошки сврстава у село које се дијели на Горњи крај и Доњи крај. Истиче да су куће у Горњем крају мјешовитог типа; има их расту-рених, а има их и које се наслањају једна на другу. Овдје се издвајају дјелови села као што су: Ђурашковићи, Јовићевићи и Пејовићи. Доњи крај дијели на: Доњи крај, Вукмировиће и Лопичиће. Куће су поређане једна до друге, једна иза друге, без реда и окренуте су на разне стране. У Горњем крају, између осталих, издваја братства: Ђурашковиће, Јанковиће, Костиће, Ражнатовиће, Јовићевиће, Шофранце и Татаре, а у Доњем крају: Вујановиће, Стругаре, Вукмировиће и Лопичиће. Вујановићи се такође дијеле на Коваче, Машановиће, Петричевиће и Марковиће. Као старосједиоце, Јовићевић наводи: Михаљевиће, Стијеповиће, Вучетиће, Кавариће, Доње Улиће, Боковљане и Бушковиће.

⁸ *Ибид*, стр. 27.

⁹ *Ибид*, стр. 29.

Без обзира на основни тон научног излагања, у Јовићевићевом поступку се могу препознати и елементи или особине које припадају другим граничним областима између књижевности и етнологије, с обзиром на то да у многим сегментима наилазимо на врло занимљиву причу, односно фабулу, која тиме постаје блиска наративним књижевним формама. Тако на примјер истражујући етногенезу Цеклина, Јовићевић наводи фрагмент који по својим атрибутима престаје бити строго етнолошки и поприма специфичну литерарну структуру с обзиром на то да је сада у првом плану прича о нечему и посебно психолошко обликовање лика. Међу бројним примјерима ове врсте издвојила бих необично занимљиву причу о повратку на Цеклин Милоша, једног од петоро браће Ђурашковића (Милош, Јован, Андрија, Алекса и Саво), који су били пребјегли у сјеверну Црну Гору, послје свађе око присвајања имања и убиства једног Марковића и једног Стојановића из Доњег Цеклина. При свом повратку, Милош Ђурашковић је случајем наишао управо на Стојана Марковића, оца убијеног Марковића, а тадашњег кнеза цеклинскога, пред чије ноге је пао, признавши ко је и прихватајући судбину потенцијалне освете која га је чекала. Међутим, кнез Стојан Марковић се сажалио, опростио му и омогућио да настави да живи на Цеклину. Наведени догађај Јовићевић овако описује: ... *Милош се није хитио ниђе уставиши, него се науми њовраиши на Цеклин, да обнови уиашено оћнишише свој оца. При своме њовраику науми њануши у руке своме крвнику, ња њада – шито ња снађе. Са њом намјером и њовраиши се. Када дође на врх Кошћела код храма Св. Јована Крстишеља, њу нађе кнеза Сџојана Марковића, оца оној шито ња је он убио са својом браћом. Милош одмах њознаде кнеза, али кнез њеја никако, јер дуо и њешко њејово сџрадање бјеше измијенило њејов облик. Милош сџуши с кнезом у разговор; и кнез ња заишиа: ко је, оклен је и куда иде. Милош му се каза, да је из Пећи; за њо ња кнез заишиа: зна ли шито њод о браћи Ђурашковићима која су њамо ушекла. Будући је Милош био један од ње браће, њо је добро знао историју њихову, ње му сџане њошанко њричаши све муке и њаиње њихове, наводећи да су се неки њошурчили, а некоји њамо-амо њо свијету њрснули. Кнезу се на ово ражали, ње ће рећи: „Колико ме боли њихов разур и браииска несрећа, бих им крв оџросио, да их моју докучиши, јер ће се сви збој њоја њошурчиши!” Милош и сам бијаше намјеран да му се каже, за њо му ова њрилика добро дође, ње се на један мах одважи, њадне њлавом у наручје свом крвнику и рече: „Ја сам, кнеже, њо Боју оче, њлавом Милош Ђуров, њвој крвник и лични убица њвојеја сина. Мој живој и њлаву њредајем у њвоје руке, ња чини, ка-*

ко хоћеш сам!” Овај изненадни случај њој пресе сџароја кнеза, ња њодиње својеја крвника, њољуби ја и ојросији му живои.¹⁰

Како се из цјеловите претходне анализе може закључити, јасно је да Андрија Јовићевић представља, свакако, једну од незаобилазних истраживачких личности и утемељивача етнолошких проучавања Црне Горе. Али, и више од тога: његов рад има несумњив значај и за приступ сложеним интегралним истраживањима општекултурне историје Црне Горе.

Луција ДЖУРАШКОВИЧ

АНДРИЈА П. ЈОВИЧЕВИЧ: ИССЛЕДОВАНИЯ ЦЕКЛИНА

Резюме

В работе автор исследует несколько бизнесных понятий изыскания цеклинского края Ёвичевича. С акцентом на постранствено – географическое положение, климат и флору, сельское хозяйство, понятия культа племен и деревни, обычаи, происхождение фамилий, как и этногенезис народа и связанных кровным родством сельских жителей. Автор особенно указывает на литературные характеристички подхода Ёвичевича, которые, по мнению автора, заслуживают особенную интерпретацию.

---

¹⁰ *Ибид*, стр. 39-40.